

Manifest Tymczasowego Rządu Narodowego - Tekst polski

Nikczemny rząd najezdniczy¹, rozwścieklony oporem męczonej przezeń ofiary, postanowił zadać jej cios stanowczy – porwać kilkadziesiąt tysięcy najdzielniejszych, najgorliwszych jej obrońców,² oblec w nienawistny mundur moskiewski i pognać tysiące mil na wieczną nędzę i zatracenie. Polska nie chce, nie może poddać się bezopornie temu sromotnemu gwałtowi [i] pod karą hańby przed potomnością powinna stawić energiczny opór. Zastępy młodzieży walecznej, młodzieży poświęconej, ożywione gorącą miłością Ojczyzny, niezachwianą wiarą w sprawiedliwość i w pomoc Boga, poprzysięgły zrzucić przekłete jarzmo lub zginąć. Za nią więc Narodzie Polski, za nią! Po straszliwej hańbie niewoli, po niepojętych męczarniach ucisku, Centralny Narodowy Komitet³, obecnie jedyny legalny Rząd Twój Narodowy, wzywa Cię na pole walki już ostatniej, na pole chwały i zwycięstwa, które Ci da i przez imię Boga na Niebie dać przysięga, bo wie, że Ty, który wczoraj byłeś pokutnikiem i mścicielem, jutro musisz być i będziesz bohaterem i olbrzymem. Tak, Ty wolność Twoją, niepodległość Twoją, zdobędziesz wielkością takiego męstwa, świętością takich ofiar, jakich lud żaden nie zapisał jeszcze na dziejowych kartach swoich. Powstającej Ojczyźnie Twojej dasz bez żalu, słabości i wahania wszystką krew, życie i mienie, jakich od Ciebie zapotrzebuje. W zamian K[omitet] C[entralny] N[arodowy] przyrzeka Ci, że siły dzielności Twej nie zmarnieją, poświęcenia nie będą stracone, bo ster, który ujmuje, silną dźwignię będzie ręką. Złamię wszystkie przeszkody, roztrąci wszelkie zapory, a każdą nieprzychylność dla świętej sprawy, nawet brak gorliwości, ścigać i karać będzie przed surowym, choć sprawiedliwym trybunałem obrażonej Ojczyzny. W pierwszym zaraz dniu jawnego wystąpienia, w pierwszej chwili rozpoczęcia świętej walki, K[omitet] C[entralny] N[arodowy] ogłasza wszystkich synów Polski, bez różnicy wiary i rodu, pochodzenia i stanu, wolnymi i równymi obywatelami kraju.

¹ W imieniu cara rosyjskiego władzę w Królestwie Polskim sprawował jego namiestnik.

² W nocy z 14 na 15 stycznia 1863 roku z inicjatywy stojącego na czele rządu Królestwa Polskiego margrabiego Wielopolskiego przeprowadzono w Warszawie nadzwyczajny pobór do carskiego wojska (tzw. brankę), co miało zapobiec wybuchowi powstania.

³ Centralny Komitet Narodowy – tajne kierownictwo obozu radykalnych działaczy demokratycznych, tzw. czerwonych, powołane w połowie 1862 roku w Warszawie. Komitet prowadził przygotowania do walki zbrojnej o niepodległość.

Ziemia, którą lud rolniczy posiadał dotąd na prawach czynszu lub pańszczyzny, staje się od tej chwili bezwarunkową jego własnością, dziedzictwem wieczystym. Właściciele poszkodowani wynagrodzeni będą z ogólnych funduszy Państwa. Wszyscy zaś komornicy i wyrobnicy, wstępujący w szeregi obrońców kraju, lub w razie zaszczytnej śmierci na polu chwały rodziny ich, otrzymają z dóbr narodowych dział obronionej od wrogów ziemi. Do broni więc, Narodzie Polski, Litwy i Rusi, do broni! bo godzina wspólnego wyzwolenia już wybiła, stary miecz nasz wydobyty, święty sztandar Orła, Pogoni i Archaniola¹ rozwinięty.

A teraz odzywamy się do Ciebie Narodzie Moskiewski: tradycyjnym hasłem naszym jest wolność i braterstwo ludów, dlatego też przebaczymy Ci nawet mord naszej Ojczyzny, nawet krew Pragi² i Oszmiany³, gwałty ulic Warszawy i tortury lochów Cytadeli⁴. Przebaczymy Ci, bo i Ty jesteś nędzny i mordowany, smutny i umęczony, trupy dzieci Twoich kołyszą się na szubienicach carskich, prorocy Twoi marzną na śniegach Syberii. Ale jeżeli w tej stanowczej godzinie nie uczujesz w sobie zgryzoty za przeszłość, świętszych pragnień dla przyszłości, jeżeli w zapasach z nami dasz poparcie tyranowi, który zabija nas, a depcze po Tobie – biada Ci! bo w obliczu Boga i świata całego, przeklniemy Cię na hańbę wiecznego poddaństwa i mękę wiecznej niewoli, i wyzwiemy na straszny bój zagłady, bój ostatni europejskiej cywilizacji z dzikim barbarzyństwem Azji.

Warszawa, dnia 22 stycznia 1863 r. Za zgodność z oryginałem ręczy Litewski Komitet jako prowincjonalny rząd tymczasowy na Litwie i Białorusi. *Polska w latach 1795–1864. Wybór tekstów źródłowych do nauczania historii, oprac. I. Rusinowa, Warszawa 1986, s. 248-249.*

¹ Rząd Narodowy w powstaniu styczniowym po raz pierwszy w historii dołączył do wspólnego herbu Polski i Litwy herb Rusi – św. Michała Archaniola.

² Rzeź cywilnej ludności warszawskiej Pragi w 1794 roku, dokonana przez wojska rosyjskie w czasie insurekcji kościuszkowskiej.

³ W czasie powstania listopadowego w 1831 roku żołnierze rosyjscy zamordowali w kościele dominikańskim w Oszmianie 500 osób, w tym kobiety, dzieci i kapłana sprawującego nabożeństwo.

⁴ Cytadela – twierdza w Warszawie, wybudowana na polecenie cara Mikołaja I po klęsce powstania listopadowego. W X Pawilonie mieściło się więzienie śledcze dla więźniów politycznych, na stokach cytadeli miały miejsce egzekucje więźniów.